

KRATKA ANALIZA

DIJALOG KOSOVO - SRBIJA: IZAZOVI I DALJI KORACI

MART, 2018

COPYRIGHT © 2018. Kosovski demokratski institut (KDI).

Sva prava zadržava Kosovski demokratski institut, stoga reprodukcija ili objavljivanje bilo kojeg dela ove publikacije u bilo kom obliku, mehaničkom ili elektronskom, uključujući fotokopiranje ili korišćenje bilo kog drugog sistema čuvanja ili ekstrakcije materijala zabranjuje se bez pismene saglasnosti izdavača. Publikacija se može reprodukovati ili emitovati samo ako se koristi u nekomercijalne svrhe. Kad god se koriste citati ili različiti materijali iz ovog dokumenta, korisnik je obavezan da navede izvor takvih citata ili materijala.

Svaku potencijalnu pohvalu, napomenu, kritiku ili sugestiju treba poslati na:

Adresa: Ul. Bajram Kelmendi, br. 45, 10 000, Priština, Kosovo.

Tel: +381 (0)38 248 038

E-mail: info@kdi-kosova.org

Web: www.kdi-kosova.org

Autori: Jeta Krasniqi i Violeta Haxholli

Napomena: Ovaj izveštaj je rezultat istraživanja koje je sprovedeno u okviru projekta „Osnaživanje parlamentarnog nadzora Vlade i povećanja učešća građana u dijalogu Kosovo–Srbija“ koji finansira Federalno ministarstvo inostranih poslova Švajcarske. Sadržaj ovog izveštaja je isključivo odgovornost Demokratskog instituta Kosova i nikako se neće smatrati da odražava stavove Federalnog ministarstva inostranih poslova Švajcarske.

KRATKA ANALIZA

DIJALOG KOSOVO - SRBIJA: IZAZOVI I DALJI KORACI

MART, 2018

SADRŽAJ

REZIME	5
UVOD	6
DIJALOG: KOSOVO - SRBIJA:	7
DIJALOG TOKOM II SAZIVA VLADE THAČI-JA (2011 – 2014)	7
DIJALOG TOKOM SAZIVA VLADE MUSTAFE (2014 – 2017)	10
DIJALOG TOKOM SAZIVA VLADE HARADINAJA (2017 - ...)	12
PLATFORME VLADE ZA DIJALOG IZMEĐU KOSOVA I SRBIJE	13
SPROVOĐENJE SPORAZUMA I KONSTRUKTIVNA DVOSMISLENOST	14
NEDOSTATAK TRANSPARENTNOSTI	19
ODGOVORNOST	21
PUT KA EU	22
UNUTRAŠNJI DIJALOG U SRBIJI	24
DRŽAVNA PLATFORMA ZA NOVU FAZU DIJALOGA IZMEĐU KOSOVA I SRBIJE	25

REZIME

Nakon savetodavnog mišljenja Međunarodnog suda pravde (MSP) o aktu proglašenja nezavisnosti Kosova, Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 9. septembra 2010. godine usvojila rezoluciju podržanu od strane 27 tadašnjih zemalja Evropske unije i Srbije, koja je otvorila put za pokretanje dijaloga Kosovo - Srbija, uz posredovanje EU.¹ Ova rezolucija, usvojena konsenzusom Generalne skupštine UN-a, pozdravila je mišljenje MSP-a i pozdravila je spremnost Evropske unije da bude posrednik u procesu dijaloga između Kosova i Srbije, navodeći da će ovaj proces poslužiti kao faktor mira, sigurnosti i stabilnosti u regionu. Rečeno je da će ovaj proces promovisati saradnju, poboljšati živote građana i pomoći da obe zemlje ostvare napredak na putu ka Evropskoj uniji.

Kao rezultat toga, 10. marta 2011. godine Skupština Kosova usvojila je Rezoluciju kojom se daje mandat Vladi Republike Kosova da započne tehnički pregovor sa Srbijom, kao i zahtev da se redovno izveštava o toku procesa.² Ovom Rezolucijom, Skupština Republike Kosovo takođe je obavezala izvršnu vlast da predstavi osnovni dokument za dijalog u zakonskim rokovima, navodeći opšta načela tehničkog dijaloga, ciljeve i pitanja o kojima se ne može pregovarati. Pored tehničkih pregovora, počeli su i politički razgovori o normalizaciji odnosa krajem 2012. godine. Skupština Kosova je 18. oktobra 2012. godine usvojila novu rezoluciju koja je podržala početak političkog dijaloga tako što je ponovo dat mandat Vladi Kosova da vodi ovaj proces.³

Dijalog sa Srbijom karakterišu naizmenični prekidi i kašnjenja, kao rezultat tenzija, bilo unutrašnjih ili čak između dve zemlje. Konkretno, nacionalni izbori u 2014. godini, u obe zemlje, izazvali su velika odlaganja u održavanju dijaloga. Konačno, dijalog je prekinut rezolucijom Skupštine Kosova u martu 2017. godine⁴, nakon hapšenja Ramush Haradinaj 4. januara 2017. godine u Francuskoj.

Do danas, na tehničkom i političkom nivou je postignuto preko 23 sporazuma. Većina ovih sporazuma su oko rešavanja pitanja koja su značajna za živote građana, koji su imali za cilj raspuštanje srpskih paralelnih struktura na Kosovu, proširenje vladavine prava širom zemlje i konsolidaciju međunarodne subjektivnosti Kosova. Međutim, njihova primena nije bila zadovoljavajuća, prvenstveno zbog same prirode sporazuma, kao i zbog nespremnosti strana, posebno Srbije, da poštuju postignute sporazume.

Proces dijaloga se razvijao uz velike kontradikcije i polarizaciju političke arene. Nedostatak transparentnosti i odgovornosti karakterisao je ovaj proces od samog početka. Prema tome, nedavno je izražena potreba za opštim političkim konsenzusom o ovom pitanju. Očekuje se da će se faza završetka dijaloga okončati postizanjem pravno obavezujućeg sporazuma između strana, dok je EU, u nedavnoj strategiji proširenja Evropske komisije, jasno naznačila da je put ka EU, za obe strane, vezan za ovaj proces.

1 Generalna skupština Ujedinjenih nacija, „Rezolucija A/RES/64/298“, 9. septembar 2010. Dostupno na, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/64/298

2 Skupština Republike Kosovo, „Rezolucija o dijalogu između Republike Kosovo i Republike Srbije“, 10. mart 2011. Dostupno na, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/Rezoluta_per_dialogun_midis_R.Kosoves_dhe_R.Serbise_2.pdf

3 Skupština Republike Kosovo, „Rezolucija o normalizaciji odnosa između Republike Kosovo i Republike Srbije“, 18. oktobar 2012. Dostupno na, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/Rezolute_Marredhenive_Kosova_Serbia.pdf

4 Skupština Republike Kosovo, „Rezolucija o hapšenju bivšeg premijera Kosova, Ramush Haradinaj, u Francuskoj“, 10. mart 2017. Dostupno na, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/2017_03_09_Rezolutio_No_011.pdf

UVOD

Nakon proglašenja nezavisnosti Kosova, Srbija se kontinuirano angažovala na sprečavanju unutrašnjeg jačanja i konsolidacije Republike Kosovo na međunarodnoj sceni. Takav angažman je takođe primećen u nastojanju da ospori proglašenje nezavisnosti putem Međunarodnog suda pravde, što je odbijeno. Međutim, mišljenje MSP-a utrlo je put za pokretanje novog procesa dijaloga između Kosova i Srbije u cilju rešavanja bilateralnih sporova, što bi dovelo do potpune normalizacije odnosa između dve države.

Svrha ovog dokumenta je procena da li je dijalog sa Srbijom dostigao svoj cilj proširenja suvereniteta na svojoj teritoriji, jačanje državnosti na međunarodnoj sceni i integraciju srpske zajednice u institucije i društveni život Kosova. Takođe, na osnovu zahteva građana i javnog mnjenja, ovaj dokument daje skup preporuka političkom spektru o narednim koracima.

Celi proces dijaloga je zatvoren, čime je oštećen njegov kredibilitet. Nedostatak transparentnosti i odgovornosti uticao je i na sprovođenje postignutih sporazuma. Istovremeno, zbog nedostatka informacija u vezi sa tokom procesa, neslaganja i protivljenja dijalogu su se vremenom povećavali. Štaviše, sedam godina nakon početka dijaloga, u odnosima između dve države je ostvaren neznatan napredak. Postignut je značajan broj sporazuma, ali njihovo sprovođenje je i dalje nezadovoljavajuće. Razlozi nesprovođenja sporazuma razlikuju se, od nedostatka političke volje do sukoba njihovog sadržaja sa ustavnim i pravnim poretom Republike Kosovo. Istovremeno, Srbija nastavlja da lobira i otežava konsolidaciju Kosova na međunarodnoj sceni.

Uprkos tome, dijalog sa Srbijom već ulazi u završnu fazu. Mnoga pitanja su još uvek nejasna, od predstavljanja, formata, tema o kojima bi se trebalo diskutovati, ili epiloga dijaloga. Međutim, Evropska unija je jasno stavila do znanja da uskoro očekuje zaključenje pravno obavezujućeg sporazuma između strana, kako bi se otvorio put za napredovanje ka članstvu u EU.

DIJALOG KOSOVO – SRBIJA:

Dijalog tokom II saziva vlade Thaçi-ja (2011 – 2014)

Rezolucija UN je pokrenula proces dijaloga između Kosova i Srbije, a 10. marta 2011. Skupština Republike Kosovo usvojila je Rezoluciju kojom se podržava „dijalog između dve nezavisne i suverene države, Kosova i Srbije, o praktičnim pitanjima, s ciljem poboljšanja života građana i unapređenja agende za obe zemlje i za region“.⁵ Ova rezolucija je takođe obavezala Vladu Kosova da u zakonskim rokovima predloži osnovni dokument za dijalog Skupštini i potvrdila pravo Skupštine da ratifikuje međunarodne sporazume.⁶

Prvi sastanak između Kosova i Srbije održan je 9. marta 2011. godine, u kojem je Republiku Kosovo predstavljala gđa. Edita Tahiri, zamenica premijera i ministarka za dijalog u tadašnjoj Vladi Republike Kosovo, dok je srpsku delegaciju vodio gđin. Borko Stefanović, specijalni predstavnik Srbije u dijalogu. U prvoj fazi dijaloga,⁷ do kraja 2012. godine postignuto je 7 sporazuma o: 1. Slobodi kretanja, 2. Integrisanom upravljanju granicama / IUG sporazum, 3. Katastarskoj evidenciji, 4. Matičnim knjigama, 5. Regionalnoj zastupljenosti, 6.

Priznavanju diploma, 7. Sporazum o uzajamnom priznavanju carinskog pečata. Započeti su i razgovori o pitanjima vezanim za telekomunikacije i energetiku.⁸

Međutim, pošto većina postignutih sporazuma prelazi tehničku prirodu i više su političke konotacije, proces koji je započeo kao tehnički dijalog pratio je politički dijalog o normalizaciji odnosa.

Kao rezultat toga, 18. oktobra 2012. godine Skupština Republike Kosovo usvojila je novu Rezoluciju kojom se ovlašćuje Vlada Republike Kosovo da vodi proces političkog dijaloga, tražeći učešće relevantnih parlamentarnih odbora.⁹ Kao i u prvoj rezoluciji, i u ovoj rezoluciji se takođe navodi da je Vlada Kosova dužna da redovno izveštava o procesu dijaloga, naglašavajući da sporazumi o procesu normalizacije moraju biti ratifikovani od strane Skupštine. U ovoj Rezoluciji se primećuje promena terminologije koja se koristi jer se sada dijalog smatra procesom rešavanja problema između dve nezavisne i suverene države. Takođe, uloga SAD prolazi kroz promenu, od posrednika do jakih pristalica ovog procesa.

5 Skupština Republike Kosovo, „Rezolucija o dijalogu između Republike Kosovo i Republike Srbije“, 10. mart 2011. Dostupno na, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/Resolution_for_dialogue_between_R.Kosovo_and_R.Serbia.pdf

6 Ibid. Stav 5. Rezolucije.

7 Dijalog je do sada sproveden u dve faze (podela na osnovu Rezolucija Skupštine Republike Kosovo)

8 Kancelarija premijera Republike Kosovo, Ministarstvo za dijalog, „Program Vlade Republike Kosovo o Briselskom dijalogu / 2014 – 2018“, 15. januar 2015, str. 6. Dostupno na, http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Programi_i_Qeveris%C3%AB_s%C3%AB_Republik%C3%ABs_s%C3%AB_Kosov%C3%ABs_per_Dialogun_e_Brukselit_-_periud-ha_2014-2018_-_150115.pdf

9 Skupština Republike Kosovo, „Rezolucija o normalizaciji odnosa između Republike Kosovo i Republike Srbije“, 18. oktobar 2012. Dostupno na http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/Rezolute_Marredhenive_Kosova_Serbia.pdf

Ova rezolucija takođe navodi da bi sporazumi trebali biti u skladu sa suverenitetom Kosova, međunarodnim subjektivitetom, teritorijalnim integritetom i unutrašnjim uređenjem, jedinstvenim ustavnim poretom Kosova.¹⁰

Dana 19. oktobra 2012. g. Hashim Thaçi, u svojstvu premijera Kosova, sastao se sa premijerom Srbije Ivicom Dačićem u Briselu. Tako je započeo politički dijalog koji je nazvan dijalog o normalizaciji, koji su vodili rukovodioci obeju država, a kome je posredovala EU. Izjava gđe. Ashton, nakon prvog sastanka, nije dala mnogo detalja, već je samo rečeno da je sastanak održan u dobrom i konstruktivnom duhu¹¹.

Nakon 10 rundi sastanaka između premijera, 19. aprila 2013. godine, gđa. Ashton je u saopštenju za javnost, izjavila da su se dva premijera dogovorila o tekstu prvog sporazuma o opštim načelima za normalizaciju odnosa između Kosova i Srbije, drugačije poznat kao „Briselski sporazum“. Čestitala je premijerima na njihovoj hrabrosti, uzimajući u obzir ovo postignuće kao korak bliže Evropi.¹² Čak je i tadašnji predsednik Evropskog saveta, g. Herman Van Rompuy, čestitao dvojici premijera, uzimajući u obzir ovaj sporazum kao istorijski i potvrdivši evropsku perspektivu obeju zemalja.¹³

Sledećeg dana, nakon povratka iz Brisela, premijer Thaçi održao je konferenciju za štampu na kojoj je izjavio da su sve strane pobedile i da će ovaj sporazum dovesti do normalizacije na severu i da će se ustavni i pravni sistem Kosova proširiti na celu zemlju.¹⁴ Thaçi je takođe uveren da je ovaj sporazum u potpunosti saglasnosti sa zakonodavstvom i Ustavom Kosova. U vezi Asocijacije / Zajednice opština sa većinskim srpskim stanovništvom, izjavio da će imati iste nadležnosti kao i trenutna Asocijacija kosovskih opština. On je završio obraćanje dodajući da Kosovo ulazi u doba normalnosti.¹⁵ Zapravo, ova očekivanja iz procesa dijaloga se ne mogu ispuniti ni nakon 7 godina pregovora.

Skupština Kosova je 22. aprila 2013. usvojila Rezoluciju kojom se izražava saglasnost i podrška za potpisivanje prvog sporazuma o načelima koja regulišu normalizaciju odnosa, kao i podrška obavezama koje proizlaze iz ovog sporazuma.¹⁶ Ovaj Sporazum je naknadno ratifikovan 27. juna 2013. godine u Skupštini Kosova sa 2/3 glasova poslanika kao međunarodni sporazum. Ovo je takođe jedini sporazum postignut u okviru dijaloga između Kosova i Srbije koji je ratifikovala Skupština Kosova.¹⁷

Sporazum u petnaest tačaka od 19. aprila 2013. uglavnom se bavi integracijom srpske zajednice, posebno severnih opština na Kosovu, u zamenu za osnivanje Asocijacije / Zajednice opština sa većinskim srpskim stanovništvom, koja prema sporazumu ima punu nadležnost u mnogim oblastima, uključujući ekonomski razvoj, obrazovanje, zdravstvo i urbano i ruralno planiranje.¹⁸ Pored toga, Briselski sporazum je omogućio integraciju pripadnika srpskih sigurnosnih struktura u ekvivalentne kosovske strukture, organizovanje lokalnih izbora u severnim opštinama po prvi put od proglašenja nezavisnosti, transparentno finansiranje od strane Srbije, razgovori o energetici i telekomunikacijama, kao ni to da ni jedna strana ne treba blokirati drugu stranu na putu ka EU.¹⁹

Briselski sporazum takođe predviđa da će postojati komandant regionalne policije za četiri opštine sa većinskim srpskim stanovništvom, koji će biti srpske nacionalnosti, kao i opšte načelo za integraciju paralelnih pravosudnih organa u okviru pravnog sistema Republike Kosovo.²⁰

Ovaj sporazum je takođe smatran integracijom paralelnih struktura u ustavni okvir Kosova, u zamenu za pravni uticaj srpske vlade na unutrašnje stvari Kosova putem Asocijacije/ Zajednice, koja će u velikoj meri biti finansirana od strane Beograda²¹.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Evropska unija, „Izjava visoke predstavnice Catherine Ashton o nastavku dijaloga posredstvom EU“, 19. oktobar 2012. Dostupno na, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/133036.pdf

¹² Evropska unija, „Primedbe visoke predstavnice Catherine Ashton na dijalog posredstvom EU“, 19. april 2013. Dostupno na, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/136875.pdf

¹³ Evropski savet, „Izjava predsednika Evropskog saveta Hermana Van Rompuy povodom sporazuma u okviru olakšanog dijaloga o normalizaciji odnosa između Srbije i Kosova“, 19. april 2013. Dostupno na, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/136877.pdf

¹⁴ Kancelarija premijera Republike Kosovo, „Premijer Thaçi: Pobedila je opcija mira, stabilnosti i integracije“, 20. april 2013. Dostupno na, <http://www.kryeministri-ks.net/?page=1,9,3499>

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Skupština Republike Kosovo, „Rezolucija o davanju saglasnosti za potpisivanje Prvog sporazuma o načelima koja regulišu normalizaciju odnosa između Republike Kosovo i Republike Srbije“, 21. april 2013. Dostupno na, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/Rezoluta_per_marreshje.pdf

¹⁷ Skupština Republike Kosovo, „Zakon br. 04/L-199 o ratifikaciji prvog međunarodnog sporazuma o načelima koja regulišu normalizaciju odnosa između Republike Kosovo i Republike Srbije, 27. jun 2013. Dostupno na, <http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/Ligjet/Ligji%20per%20ratifikimin%20e%20marreshjes%20se%20pare%20per%20normalizimin%20e%20marredhenjeve%20Kosove%20Serbi.pdf>

¹⁸ Ibid. tačka 4.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid. tačka 9 i 10.

²¹

Ovaj sporazum je, zbog svog sadržaja, izazvao brojne reakcije i prigovore na Kosovu. Deo tadašnje opozicije tvrdio je da je ovaj sporazum i plan za njegovo sprovođenje defunkcionalizovao državu Kosovo i stvorio autonomni srpski entitet na severu²². Stoga je u julu 2013. godine Pokret „Vetëvendosje“, koji se snažno protivio sporazumu, zatražio od Ustavnog suda procenu ustavnosti i zakonitosti zakona o ratifikaciji ovog sporazuma.²³ Ustavni sud je odbacio tumačenje sporazuma od 19. aprila uz obrazloženje da procena ovog sporazuma i plana sprovođenja „ne spada u ratione materiae nadležnost suda“²⁴.

Entuzijazam u pogledu dostignuća da će „istorijski“ sporazum dovesti do raspuštanja paralelnih struktura, do smanjenja uticaja Srbije na Kosovu, integracije severnih opština u ustavni i pravni sistem Kosova, izbledeo je usled nedostatka sprovođenja sporazuma u okviru strana. U 2013. i 2014. primećeno je preusmeravanje dijaloga iz epicentra politike usled odlaska gđe Clinton sa njenog položaja državnog sekretara SAD-a, izbora u Evropskoj uniji, nakon čega je Federica Mogherini zamenila baronicu Ashton kao Visoka predstavnica Evropske unije za spoljne politiku i bezbednost i potpredsednica Evropske komisije i vanredni izbori na Kosovu i Srbiji.²⁵

Briselski sporazum takođe predviđa da će postojati komandant regionalne policije za četiri opštine sa većinskim srpskim stanovništvom, koji će biti srpske nacionalnosti, kao i opšte načelo za integraciju paralelnih pravosudnih organa u okviru pravnog sistema Republike Kosovo. ■■

²² Radio Evropa e Lire (Slobodna Evropa), „Vetëvendosje me demonstrata kundër ratifikimit të marrëveshjes „, 29. maj 2013, dostupno na <https://www.evropaelire.org/a/25000854.html>

²³ Ustavni Sud Republike Kosovo, Presuda u predmetu br. KO95/13, 9. septembar 2013, dostupno na http://gjk-ks.org/wp-content/uploads/vendimet/gjkk_ko_95_13_mk_ang.pdf

²⁴ Ibid, str. 23.

²⁵ David L. Phillips, direktor programa za izgradnju mira i prava Instituta za proučavanje ljudskih prava Univerziteta Columbia, „Pregled sprovođenja dijaloga između Kosova i Srbije“, 5. septembar 2017, str. 8 i 9. Dostupno na, http://www.humanrightscolumbia.org/sites/default/files/2017_09_05_kosovo-serbia_report.pdf

Generalno, dijalog je pretrpeo velike šokove, naročito uz angažovanje srpske diplomatije protiv priznanja države Kosovo odnosno protiv njenog članstva u međunarodnim organizacijama kao što su **UNESCO** i **INTERPOL**, kao i zid koji je izgrađen na mostu u Mitrovici kada se očekivalo otvaranje mosta. ▮▮

Generalno, dijalog je pretrpeo velike šokove, naročito uz angažovanje srpske diplomatije protiv priznanja države Kosovo odnosno protiv njenog članstva u međunarodnim organizacijama kao što su UNESCO i INTERPOL, kao i zid koji je izgrađen na mostu u Mitrovici kada se očekivalo otvaranje mosta.

Takođe, ponovno pokretanje međunarodnih poternica od strane Srbije protiv visokih zvaničnika i građana Kosova, zaoštrilo je odnose između dve strane, što je dovelo do prekida dijaloga na strani Kosova. Svi ovi događaji oštetili su konstruktivni duh između strana i samu svrhu ovog dijaloga. Situacija je bila izuzetno pogoršana u januaru 2017. godine slanjem nezakonitog voza Srbije, koji je imao versku ikonografiju i natpis „Kosovo je Srbija“.³⁴

Ova provokacija pokrenula je službenu intervenciju Brisela u cilju ublažavanja tenzija. Gospođa Mogherini, pokušavajući da smiri situaciju, pozvala je obe strane na sastanak u Briselu, kojem su prisustvovali premijer i predsednici dve države, gde je navedeno da su se strane složile da ostave

tenzije iza sebe i krenu napred. Na ovom sastanku, gospođa Mogherini je naglasila da je napredak u normalizaciji odnosa od suštinskog značaja, hvaleći liderstvo, viziju i posvećenost lidera za pokretanje dijaloga u okviru koga se očekivalo održavanje novih sastanaka na visokom nivou.³⁵

Međutim, napeta situacija između strana nije uspjela da se smiri, s obzirom na to da je 2017. godine, Skupština Republike Kosovo usvojila rezoluciju kojom se traži prekid procesa dijaloga do oslobađanja sadašnjeg premijera Kosova, gđina Ramush Haradinaj, koji je bio pritvoren u Francuskoj na osnovu poternice koju je izdala Srbija.³⁶ Političke partije su počele da artikulišu potrebu za promenom pristupa dijalogu, na taj način zahtevajući reformaciju ovog procesa i široki politički konsenzus³⁷. Posle ove Rezolucije, Skupština Kosova prošla je kroz nove izbore i do formiranja nove Vlade nije održan nijedan sastanak između premijera dve države.

34 Slanje voza sa verskom ikonografijom i natpisom „Kosovo je Srbija“, koji je nezakonito ušao na Kosovo pogoršalo je odnose između strana, gde se intervencija EU smatra važnom za smirivanje situacije.

35 Evropska unija, „Izjava Federike Mogherini nakon sastanka na visokom nivou u okviru dijaloga između Beograda i Prištine, uz posredstvo EU“, 24. januara 2017. Dostupno na, https://eas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/19150/federica-mogherinis-statement-following-high-level-meeting-framework-eu-facilitated-dialogue_en

36 Skupština Republike Kosovo, „Rezolucija o pritvoru bivšeg premijera Kosova, Ramush Haradinaj, u Francuskoj“, 10. marta 2017. Dostupno na, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/2017_03_09_Rezolutio_No_011.pdf

37 Okrugli sto koji je organizovao KDI, na kome su političke partije diskutovale o daljim koracima i artikulisale stav o promeni pristupa dijalogu i povezivanje ovog procesa sa putem Kosova ka EU, za više informacija kliknite na <http://votaimo.org/Public/DialogActivity/Detail/87>

PLATFORME VLADE ZA DIJALOG IZMEĐU KOSOVA I SRBIJE

Dokument „Platforma Vlade Republike Kosovo o međudržavnom tehničkom dijalogu između Republike Kosovo i Republike Srbije“ od marta 2011. godine, platforma koja definiše okvirna načela, dnevni red, ciljeve i tim za dijalog. Ovaj dokument sadrži argumente o dijalogu kao instrumentu za međunarodno osnaživanje Kosova.

Važni elementi kao što su: suverenitet i teritorijalni integritet Republike Kosovo su neprikosnoveni, neotuđivi i nedeljivi; ii) unutrašnji red zemlje je suverena nadležnost državnih institucija i iii) Ahtisarijev plan za regulisanje prava i garancija za zajednice – određeni su kao načela o kojima se ne može pregovarati.⁴⁷ Važno je napomenuti ove koncepte, jer se često tvrdi da je dijalog izneo interna pitanja Kosova na pregovarački sto, izvan Ahtisarijevog plana.

U zvaničnom dokumentu Vlade Kosova u vezi sa strategijom dijaloga, smatra se da su postignuti sporazumi izvedeni u obliku piramide, gde su strane uz posredstvo EU postigle osnovne sporazume, a potom su se dogovorile o planovima za sprovođenje, dok su u drugim fazama postigle sporazume o pod-pitanjima koja potiču iz osnovnih sporazuma.

Vlada Kosova objavila je takozvani program Vlade Republike Kosovo o Briselskom dijalogu 2014-2018. bivše ministarke za dijalog, Edite Tahiri. Ovaj dokument, od 15. januara 2015. godine, predstavlja koristi Kosova od dijaloga, svrhu uzajamnog priznavanja, načela o kojima se ne može pregovarati/tzv „crvene linije“, stubove procesa pregovaranja, kao i transparentnost i odgovornost.⁴⁸ Između ostalog u njemu se navodi da je jedno od osnovnih načela nedopuštanje mešanja jedne države u suverenitet druge države i potpuno ukidanje svih preostalih paralelnih/ nelegalnih srpskih struktura na Kosovu. Takođe u njemu se navodi rešavanje pitanja reparacije ratnih šteta i sukcesije po međunarodnom pravu. Međutim, do sada paralelne strukture Srbije još uvek nisu ukinute i još uvek nije diskutovano o pitanju reparacije i sukcesije u okviru dijaloga.

⁴⁷ Kancelarija premijera Republike Kosovo, „Platforma Vlade Republike Kosovo o međudržavnom tehničkom dijalogu između Republike Kosovo i Republike Srbije“, mart 2011. Dostupno na, http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Platform_of_the_Government_of_Republic_of_Kosovo_on_an_interstate_dialogue_between_Republic_of_Kosovo_and_Republic_of_Serbia_010311.pdf

⁴⁸ Kancelarija premijera, „Program Vlade Republike Kosova o Briselskom dijalogu 2014 – 2018“, 15. januar 2015. Dostupno na, http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Programi_i_Qeveris%C3%AB_s%C3%AB_Republik%C3%ABs_s%C3%AB_Kosov%C3%ABs_per_Dialogun_e_Brukselit_-_periodha_2014-2018_-_150115.pdf

Država Kosovo nije uspjela da uspostavi sve institucije zbog pretnji, a operacionalizacija ovih institucija i dalje je u toku. ”

Ovi sporazumi, pored načela dogovorenih Rezolucijama, uticali su na interno regulisanje Kosova kršenjem duha građanske i multietničke države Kosova, kao što je Sporazum o zajednici opština sa većinskim srpskim stanovništvom ili Sporazum o pravosuđu, vrlo kontroverzni sporazum koji ostaje neobjavljen i detalji o sprovođenju ovog sporazuma ostaju poverljivi.

Često su prepreke za sprovođenje sporazuma dovele do visokih finansijskih troškova, kao što je slučaj interkonekcije Kosova i Albanije⁵³, koja je ostala neoperativna zbog nedostatka spremnosti Srbije da sprovede Sporazum o energetici, čime blokira nezavisnost Kosova u ovom sektoru.⁵⁴

Načelo uzajamnosti je nedostajalo u sprovođenju sporazuma, kao što je slučaj sa registarskim tablicama gde je srpska strana prisilila vozače sa Kosova da koriste probne tablice, dok Kosovo to nije zahtevalo od vozača Srbije, ili kao što je slučaj sa priznavanjem državnih dokumenata i putovanje stranih državljana preko graničnih prelaza između Kosova i Srbije.

Uprkos velikom broju sporazuma postignutih u okviru ovog procesa, Skupština Kosova je usvojila samo jedan sporazum, odnosno Prvi sporazum o načelima koja regulišu normalizaciju odnosa. Ovaj sporazum parafirala su dva premijera 19. aprila 2013. godine, a Vlada i Skupština su isti usvojili 22. aprila 2013. godine. Sporazum je postao zakon 27. juna 2013. godine.

Često se tvrdilo da su sporazumi koji su kasnije postignuti u oblastima koje smo usaglasili u okviru Briselskog sporazuma bili derivati ovog sporazuma, iako su eksperti za međunarodno pravo tvrdili da se sporazumi koji sadrže nove elemente smatraju novim sporazumima i smatraće se takvim.⁵⁵

Iako se očekuje da će se dijalog nastaviti u narednoj fazi, nema jasnog pregleda faze sprovođenja sporazuma, gde se susreće sa izazovima i problemima, a postoji i nedostatak ispitivanja postignutih sporazuma, kao i refleksija na čitav proces koja bi služila za dalje određivanja koraka.

53 Pismo bivše ministarke za dijalog gđe. Edite Tahiri ministru energetike Republike Albanije gđin. Gjilknuri o nesprovođenju Sporazuma o energetici. Za više informacija kliknite na http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Letter_from_Minister_Edita_Tahiri_to_ITU_Secretary_General_Houlin_Zhao_100117.pdf

54 Ibid

55 Parlamentarno istraživanje, pripremio Kushtrim Istrefi za skupštinsku Komisiju za evropske integracije na Kosovu, „Uloga skupštine u procesu dijaloga između Srbije i Kosova i na putu ka EU“, oktobar 2017.

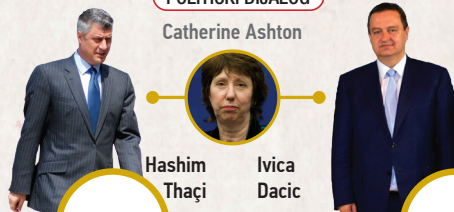
POLITIČKI DIJALOG

Robert Cooper

Edita Tahiri
Borko Stefanović

POLITIČKI DIJALOG

Catherine Ashton

Hashim Thaçi
Ivica Dacic

2011

2012

2013

2014

09 SEPTEMBAR
Rezolucija Generalne
skupštine UN br. 64/298

* Priznanje savetodavno
mišljenje MSP-a
o proglašenju
nezavisnosti Kosova i
pozdravlja spremnost
EU da posreduje
procesu dijaloga
između Kosova
i Srbije

POSTIGNUTI
SPORAZUMI

08-09 MART
Prvi sastanak
tehničkog dijaloga

- 2 JUL
Sporazum o slobodi kretanja
- 2 Sporazum o matičnim knjigama
- 3 Sporazum o priznavanju univerzitetskih diploma (1)

- 2 SEPTEMBAR
Sporazum o carinskom pečatu
- 2 Sporazum o katastarskim evidencijama

21 NOVEMBAR
Sporazum op priznavanju univerzitetskih diploma (2)

2 DECEMBAR
Sporazum o integrisanom upravljanju granicama

POSTIGNUTI
SPORAZUMI

24 FEBRUAR
Sporazum o regionalnom predstavljanju i saradnji

19 OKTOBAR
Sporazum o upućivanju oficira za vezu

2012
19 OKTOBAR
Prvi sastanak političkog dijaloga

2012
7 NOVEMBAR
Sporazum o autoputu Priština-Niš

2012
4 DECEMBA
Sporazum o upućivanju oficira za vezu

POSTIGNUTI
SPORAZUMI

17 JANUAR
Briselski sporazum o prikupljanju carinskih prihoda

17 APRIL
Sporazum o pravosuđu

19 APRIL
PRVI SPORAZUM O NAČELIMA KOJI REGULIŠU NORMALIZACIJU ODNOSA (BRISELSKI SPORAZUM)

21-22 MAJ
Plan sprovođenja Briselskog sporazuma

30 MAJ
Sporazum o upućivanju oficira za vezu (Zaključci predsedavajućeg)

8 SEPTEMBAR
Sporazum o telekomunikaciji
Sporazum o energetici

7 OKTOBAR
Sporazum o zvaničnim posetama

POSTIGNUTI
SPORAZUMI

JUL 2014
Tehnički dijalog

Edita Tahiri

Marko Djuric

14 NOVEMBAR
1
Aranžmani za zvanične posete

DIJALOG KOSOVO-SRBIJA

POLITIČKI DIJALOG

Federica Mogherini

Isa Mustafa Aleksandar Vucic

2015

2016

POLITIČKI DIJALOG

Federica Mogherini

Hashim Thaçi Aleksandar Vucic

2017

2018

POSTIGNUTI SPORAZUMI

09-10 FEBRUAR
Politički dijalog

1 10 FEBRUAR
Sporazum o pravosuđu (finalizacija)

1 26 MART
Dogovor o raspuštanju takozvane „Civilne zaštite“

1 25 JUN
Sporazum o uzajamnom priznavanju polisa osiguranja vozila

1 27 JUN
Sporazum o sertifikatu farmaceutskih proizvoda (GPP)

1 25 AVGUST
Asocijacija/Zajednica opština sa srpskom većinom na Kosovu - Opšta načela / glavni elementi

2 Zaključci o sprovođenju Sporazuma o energetici iz 2013. godine

3 Akcioni plan za telekomunikacije

4 Sporazum o slobodi kretanja/ Zaključci o mostu u Mitrovici

1 15 OCTOBAR
Sporazum o telekomunikacijama – ažurirani akcioni plan

POSTIGNUTI SPORAZUMI

1 19 JANUAR
Sporazum o uzajamnom priznavanju diploma na osnovu prvobitnih sporazuma iz 2011. godine

1 4 APRIL
Plan sprovođenja Sporazuma o uzajamnom priznavanju diploma

1 19 APRIL
Briselski sporazum o uzajamnom priznavanju sertifikata ADR

1 8 AVGUST
Sporazum o mostu u Mitrovici - Plan sprovođenja EU

1 14 SEPTEMBAR
Aranžmani koji se odnose na finalizaciju sprovođenja Sporazuma o slobodi kretanja iz 2011. godine

POSTIGNUTI SPORAZUMI

3 JUL
Politički dijalog

1 Sporazum o nastavku dijaloga i ulasku u novu fazu

2 31 AVGUST
Sporazum o primeni sporazuma o pravosuđu

POSTIGNUTI SPORAZUMI

JANUAR 2018

Tehnički dijalog

Avni Arifi

Marko Djuric

15 JANUAR

1 Diskusija o energetici, slobodi kretanja, regionalnoj saradnji. Pregovori su završeni nakon ubistva Olivera Ivanovića

25 FEBRUAR

2 Diskusija o najnovijem sprovođenju sporazuma

19 MART

3 Diskusija o Sporazumu o Asocijaciji/Zajednici opština sa srpskom većinom i Sporazum o revitalizaciji mosta u Mitrovici

Sporazumi postignuti u okviru tehničkog dijaloga^{1 2}

DELIMIČNO SPROVEDEN	DELIMIČNO SPROVEDEN	DELIMIČNO SPROVEDEN	SPROVEDEN	NIJE SPROVEDEN
SPORAZUM O KATASTRU	2 JUL 2011 SPORAZUM O MATIČNIM KNJIGAMA	2 JUL 2011 SPORAZUM O SLOBODI KRETANJA	2 SEPTEMBAR 2011 SPORAZUM O CARINSKOM PEČATU	2 JUL 2011 / 21 NOVEMBAR 2011 SPORAZUM O PRIZNAVANJU UNIVERZITETSKIH DIPLOMA
SPROVOĐENJE U TOKU	DELIMIČNO SPROVEDEN	SPROVEDEN	NIJE SPROVEDEN	NIJE SPROVEDEN
2 DECEMBAR 2011 SPORAZUM O INTEGRISANOM UPRAVLJANJU GRANICAMA	24 FEBRUAR 2012 SPORAZUM O REGIONALNOM PREDSTAVLJANJU I SARADNJI	17 JANUAR 2013 BRISELSKI SPORAZUM O PRIKUPLJANJU CARINSKIH PRIHODA	30 MAJ 2013 SPORAZUM O UPUĆIVANJU OFICIRA ZA VEZU	8 SEPTEMBAR 2013 SPORAZUM O ENERGETICI
SPROVOĐENJE U TOKU	SPROVOĐENJE U TOKU	DELIMIČNO SPROVEDEN	SPROVEDEN	SPROVOĐENJE U TOKU
8 SEPTEMBAR 2013 SPORAZUM O TELEKOMUNIKACIJAMA	4 SEPTEMBAR 2014 BRISELSKI SPORAZUM O IZGRADNJI STALNIH GRANIČNIH PRELAZA IUG IZMEĐU DVE DRŽAVE	26 MART 2015 SPORAZUM O RASPUŠTANJU TAKOZVANE „CIVILNE ZAŠTITE“	25 JUN 2015 UZAJAMNI SPORAZUM O UZAJAMNOM PRIZNAVANJU POLISA OSIGURANJA VOZILA	27 JUNE 2015 SPORAZUM O SERTIFIKATU FARMACEUTSKIH PROIZVODA (CPP)
		NIJE SPROVEDEN	SPROVEDEN	
	25 AVGUST 2015 SPORAZUM O REVITALIZACIJI MOSTA U MITROVICI		19 APRIL 2016 BRISELSKI SPORAZUM O UZAJAMNOM PRIZNAVANJU SERTIFIKATA ADR	

1. Objašnjenje: informacija u vezi sprovođenja sporazuma zasnovana je na zvaničnim izveštajima Vlade Kosova

2. Zbog nedostatka transparentnosti, ne može se precizno utvrditi potpuno ili delimično sprovođenje mnogih sporazuma. To je zato što su pregovaračke strane stalno objavljivale različita tumačenja, tako da i EU često nije intervenisalo da podrži ili odbije navode predstavnika Kosova i Srbije.

Sporazumi postignuti u okviru političkog dijaloga^{3 4}

SPROVOĐENJE U TOKU	SPROVOĐENJE U TOKU	NIJE SPROVEDEN
19 APRIL 2013 PRVI SPORAZUM O NAČELIMA KOJA REGULIŠU NORMALIZACIJU ODNOSA	9 FEBRUAR 2015 SPORAZUM O PRAVOSUĐU	25 AVGUST 2015 SPORAZUM O ASOCIJACIJI / ZAJEDNICI OPŠTINA SA SRPSKOM VEĆINOM NA KOSOVU – OPŠTA NAČELA/ GLAVNI ELEMENTI

3. Sprovedeno – potpuno sprovođenje; Delimično sprovođenje – sprovođenje je samo jedan deo sporazuma; U procesu sprovođenja – sporazum je u toku sprovođenja; Nije sprovođen – nije uopšte počeo sa sprovođenjem.

NEDOSTATAK TRANSPARENTNOSTI

Od samog početka, dijalog između Kosova i Srbije karakteriše nedostatak odgovornosti i transparentnosti. Za mnoge ljude, dijalog više predstavlja dijalog političke elite nego proces u okviru kojeg se rešavaju potrebe građana.⁵⁶ Što se tiče EU, netransparentnost u pogledu ovog procesa je rezultat osetljivosti i složenosti ovog procesa.⁵⁷ S obzirom da teme o kojima se diskutuje tokom ovog procesa utiču na delikatna pitanja odnosa između Srbije i Kosova, Evropska unija je smatrala da je prikladno da ovaj proces bude gotovo u potpunosti zatvoren.⁵⁸ Međutim, transparentnost i otvorenost procesa za javnost se smatraju neophodnim u cilju izbegavanja naknadnih neslaganja u fazi sprovođenja sporazuma.⁵⁹ Ovaj zatvoreni pristup dijaloga, postignutih sporazuma i njihovih ishoda, rezultirao je neizvesnošću, nezadovoljstvom i polarizacijom političke scene.

Visoka predstavnica Evropske Unije za spoljnu politiku i bezbednost/potpredsednica Komisije je izdavala redovna saopštenja za štampu o održanim formalnim sastancima i temama o kojima se diskutovalo ali nije obezbedila transparentnost procesa jer su oni uglavnom bili bez relevantnih detalja o dostignućima sastanaka.

Veb stanica Kancelarije premijera služi kao prozor informacija gde su određeni sporazumi objavljeni, ali njihovo objavljivanje u mnogim slučajevima kasni, a za neke od njih, kao što je Sporazum o pravosuđu, se plan sprovođenja čuva u tajnosti.⁶⁰ Sadržaj ovog sporazuma u verziji na srpskom jeziku ima 15 tačaka, dok u verziji na albanskom jeziku 14 tačaka.⁶¹

Ministarka za dijalog i bivši glavni pregovarač, gđa. Edita Tahiri je u ime Vlade Kosova dostavljala Evropskoj uniji/ Evropskoj službi za spoljne poslove periodične izveštaje o trenutnom stanju sprovođenja sporazuma postignutih u okviru dijaloga⁶², međutim, oni su objavljeni na veb stranici Kancelarije premijera, ali izveštaji Skupštine Kosova, ove prirode, takođe nisu objavljeni, osim u slučajevima parlamentarnih pitanja, poziva za izveštavanje komisije ili interpelacija, što je takođe bilo retko. Vladini izveštaji o stanju dijaloga nisu prevedeni na srpski jezik, čime je srpskoj zajednici na Kosovu onemogućen pristup ovim dokumentima.⁶³

Bivša ministarka za dijalog, gđa. Edita Tahiri, je u takozvanom dokumentu „Program Vlade Republike Kosovo za dijalog u Briselu 2014–2018“ opravdavala nedostatak transparentnosti poverljivošću što je rezultat osetljivosti ovog procesa. Međutim, ona je izjavila da bi u sledećoj fazi dijaloga transparentnost trebala da bude povećana, a ovo se može postići otvaranjem veb stranice za dijalog, objavljivanjem publikacija za obe faze pregovora, dijalog na tehničkom nivou i dijalog o normalizaciji odnosa, objavljivanjem brošura za građane kako bi na bolji način koristili usluge koje su ponuđene sporazumom, itd⁶⁴. Međutim, tri godine nakon objavljivanja ovog dokumenta, nijedna od ovih mera nije sprovedena od strane vlade.

Pored poslanika Skupštine, javnost nije bila adekvatno informisana o dijalogu i sporazumima koji su postignuti tokom ovog procesa. U istraživanju javnog mnjenja koje

56 Videti Bieber, F. (2015). „Sporazum između Srbije i Kosova: Pričao uspehu EU?“ Pregled 40 zakona Centralne i Istočne Evrope 2015) 285–319, i Beha, A. (2015). Sporovi oko 15 tačaka sporazuma o normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije. Nacionalne novine 43(1), str. 102–12.

57 Bieber, F. (2015), citat

58 Ibid.

59 Grupa za pravne i političke studije (GLPS), Aubrey Hamilton, „Od tehničkih aranžmana do političkog natezanja“, februar 2012. Dostupno na, <http://legalpoliticalstudies.org/download/Policy%20Report%2002%202012%20english.pdf>. Takođe videti, Međunarodna krizna grupa, „Srbija i Kosovo: Put ka normalizaciji“, evropski izveštaj, 19. februar, 2013, br. .223., Dostupno na, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/serbia/serbia-and-kosovo-path-normalisation>

60 KDI je takođe podneo zahtev za pristup javnim dokumentima o ovom sporazumu Kancelariji predsednika, Kancelariji premijera, Ministarstvu pravde, Sudskom savetu i Tužilačkom savetu, međutim, nijedna od njih nije dostavila tražene informacije.

61 Kancelarija premijera Republike Kosovo, Sporazum o pravosuđu. Dostupno na, http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Marveshja_per_Drejtesi_-_09022015.pdf. Vlada Srbije, Sporazum o pravosuđu na srpskom jeziku. Dostupno na, <http://www.kim.gov.rs/eng/p06.php>

62 Kancelarija premijera Republike Kosovo, Izveštaji bivše ministarke za dijalog. Dostupno na <http://www.kryeministri-ks.net/?page=1,252>

63 Ibid, veb stranica na srpskom jeziku. Dostupno na, <http://www.kryeministri-ks.net/?page=3,252>

64 Kancelarija premijera Republike Kosovo, Ministarstvo za dijalog, Program vlade Republike Kosovo za Briselski sporazum 2014 – 2018, 15. januar 2015. Dostupno na, http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Programi_i_Overis%C3%AB_s%C3%AB_Republik%C3%AB_s%C3%AB_Kosov%C3%ABs_per_Dialogun_e_Brukselit_-_periodha_2014-2018_-_150115.pdf

je sproveo KDI, ogromna većina građana, preko 75%, je nezadovoljna stepenom njihovog uključivanja u dijalog, putem rasprava ili javnih konsultacija; dok je 43% građana Republike Kosovo izrazilo da nisu svesni bilo kakvog sporazuma.⁶⁵

Takođe, većina građana Kosova smatra da je osnivanje Zajednice opština sa većinskim srpskim stanovništvom štetno.⁶⁶ Važno je napomenuti da osnivanje zajednice korisnim smatra samo srpska zajednica.⁶⁷ Što se tiče sporazuma o integraciji paralelnih struktura, većina građana ne veruje da će integracija biti uspešna.⁶⁸ Građani su takođe skeptični prema normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije.⁶⁹ Više od polovine građana ne vidi poboljšanje odnosa između dve zemlje i ne veruje da je briselski dijalog uspeo da normalizuje odnose između Kosova i Srbije.⁷⁰

EU nikada nije jasno izjavila šta znači normalizacija odnosa između Kosova i Srbije stalno naglašavajući neutralni stav o statusu Kosova koji se odražava u potpisanim dokumentima između Kosova i EU. Štaviše, dijalog između Kosova i Srbije i sporazumi postignuti u okviru ovog procesa nisu uticali na promenu stava 5 EU zemalja koje nisu priznale Kosovo.⁷¹ Španija predstavlja veliku kontradikciju zbog odbijanja učešća predsednika na sastancima na kojima su prisustvovali kosovski lideri.⁷²

Kosovska strana je izrazila različite stavove u pogledu normalizacije odnosa, od međusobnog priznavanja do članstva u međunarodnim organizacijama bez opstrukcije od strane Srbije i bez potrebe za priznavanjem.⁷³ Dok je srpska strana izjavila da strane moraju postići kompromisno rešenje o pitanju Kosova uklanjajući iz dijaloga mogućnost međusobnog priznavanja.⁷⁴

Čak i sada kada se dijalog kreće ka novoj fazi i očekuje se sledeći sastanak između dva predsednika uz posredstvo EU, izvršni organ nije predstavio nikakav dokument o tome kako će se ova faza razvijati i koji će biti pristup Kosova u dijalog sa Srbijom. Skupština Kosova i javnost ostaju neinformisani o tome kako će se ovaj proces nastaviti.

65 KDI, Istraživanje javnog mnjenja, "Transparenca e Dialogut Kosovë-Serbi: Këndvështrimi i Qytetarëve", septembar 2016. Dostupno na, <http://votaime.org/Public/Article?PollDialog=true&PollDialog=false&SelectedTab=Polls&PollSelectedMonthID=&PollSelectedYear=#polls>

66 Kosovki centar za studije bezbednosti (KCSB), Kosovki bezbednosni barometar: „Posebno izdanje: Javne percepcije o spoljnoj politici i dijalogu sa Srbijom”, februar 2018. Dostupno na, http://www.qkss.org/repository/docs/KSB-2017-ForeignPolicy_364397.pdf

67 Ibid.

68 KDI, Istraživanje javnog mnjenja „6 vite pas: (mos)konsolidim i shtetësisë: Këndvështrimi i qytetarëve rreth dialogut Kosovë – Serbi”, april 2017. Dostupno na, <http://www.votaime.org/Public/Article?PollDialog=true&PollDialog=false&SelectedTab=Polls&PollSelectedMonthID=&PollSelectedYear=#polls>

69 KCSV, Kosovki bezbednosni barometar: „Posebno izdanje: Javne percepcije o spoljnoj politici i dijalogu sa Srbijom”.

70 KDI, Istraživanje javnog mnjenja, "Normalizimi i marrëdhëniet Kosovë – Serbi, këndvështrimi i qytetarëve", KDI, Februar 2018. Dostupno na, <http://www.votaime.org/Public/Article?PollDialog=true&PollDialog=false&SelectedTab=Polls&PollSelectedMonthID=&PollSelectedYear=#polls>

71 ISPI, Francesco Martino, „Kosovo: Izvan okvira „Briselskog sporazuma”, Analiza br. 254, maj 2014. Dostupno na, http://www.ispionline.it/sites/default/files/publicazioni/analysis_254_2014.pdf

72 Koha Net, "Propozohet heqja e flamurit të Kosovës në samitin e Sofjes për të bindur Spanjen të marrë pjesë", 17. mart, 2018. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/81586/propozohet-heqja-e-flamurit-te-kosoves-ne-samitin-e-sofjes-per-te-bindur-spanjen-te-marre-pjesje/>

73 VOA, "Intervju sa predsednikom Kosova, Hashim Thaci" 7. februar, 2018.

Dostupno na, <https://www.zeramerikes.com/a/4243121.html>. Koha Net, "Pacolli perkujton takimin me Millosheviqin, Vuçiqin...", 4. decembar, 2017. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/61346/pacolli-perkujton-takimin-me-millosheviqin-vuciqin/>

74 Koha Net, "Vučić: Nëse dialogu zhvillohet vetëm për ta njohur Kosovën, atëherë mirupafshim", 25. januar 2018. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/71523/vuciq-nese-dialogu-zh-villohet-vetem-per-ta-njohur-kosoven-atehere-mirupafshim/>

ODGOVORNOST

Celokupan proces dijaloga između Kosova i Srbije karakteriše nedostatak odgovornosti od strane predstavnika Republike Kosovo. Kao dijalog političke elite, ne smatra se istinski odgovornim procesom koji se odvija od dna ka vrhu i koji garantuje inkluzivnost i transparentnost.⁷⁵ U tom kontekstu, nije bilo konsultativnih sastanaka sa civilnim društvom i građanima, kako bi bili upoznati sa sadržajem dijaloga ili kako bi se saslušali i uključili njihovi zahtevi i zabrinutosti u ovom procesu.

Postojao je nedostatak odgovornosti u odnosu na najvišu predstavničku instituciju u zemlji, Skupštinu Republike Kosovo. Tokom četvrtog saziva, opozicione partije su više puta optuživale premijera Hashim Thaçi-ja zbog nedostatka podnošenja izveštaja o procesu dijaloga.⁷⁶ Čak i vladu nakon toga, tokom petog saziva, karakteriše nedostatak odgovornosti u pogledu pitanja dijaloga. Tokom vremena kada je bio na čelu vlade, premijer Isa Mustafa je samo jednom podneo izveštaj Skupštini Kosova o Briselskom dijalogu, nakon postignutog Sporazuma o pravosuđu 9. februara 2015. godine. U septembru 2015. godine, iako je pozvan da podnese izveštaj o Sporazumu koji je postignut 25. avgusta o osnivanju Asocijacije/zajednice opština sa većinskim srpskim stanovništvom, premijer Mustafa je bio sprečen da to čini od strane opozicije u Skupštini Kosova, čiji su članovi bacali stvari u pravcu premijera.⁷⁷ Nakon ove sednice, do kraja njegovog mandata, premijer Mustafa nikada više nije podneo izveštaj o pitanju dijaloga.

Vredi napomenuti da poslanici Skupštine Kosova nisu bili aktivni u ostvarivanju svog prava da postavljaju parlamentarna pitanja u vezi sa procesom dijaloga između Kosova i Srbije. Od ukupno 428 parlamentarnih pitanja tokom petog saziva, samo 28 (oko 7%) njih je bilo povezano sa procesom dijaloga između Kosova i Srbije. Čak i u pitanjima koja su postavili poslanici Skupštine Kosova premijeru Isa Mustafa (ukupno 11), premijer je odgovorio samo na tri. Dok u trenutnom sazivu, Skupština Kosova nije održala parlamentarnu debatu o pitanjima vezanim za dijalog. Premijer Haradinaj još nije podneo izveštaj o ovom pitanju Skupštini, a glavni pregovarač gđin. Avni Arifi je izveštavao Komisiju za spoljne poslove⁷⁸ ali ne na plenarnoj sednici.

75 Videti Bieber, F. (2015). „Sporazum između Srbije i Kosova: Pričao uspehu EU?” Pregled 40 zakona Centralne i Istočne Evrope 2015) 285-319, i Beha, A. (2015). Sporovi oko 15 tačaka sporazuma o normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije. Nacionalne novine 43(1), str. 102-1

76 Portal Telegrafi, "Opozita akuzon Thaçin se nuk po raporton për bisedimet", 22. mart 2014. Dostupno na, <https://telegrafi.com/opozita-akuzon-thacin-se-nuk-po-raporton-per-bisedimet/>

77 Koha Net, "Kryeministri gjuhët me vezë, ndërpritet seanca e Kuvendit [video]", 22. septembar 2015. Dostupno na, <http://archive.koha.net/?id=27&l=76068>

78 Avni Arifi podnosi izveštaj Komisiji za spoljne poslove, <http://www.kuvendikosoves.org/?cid=1,110,140>

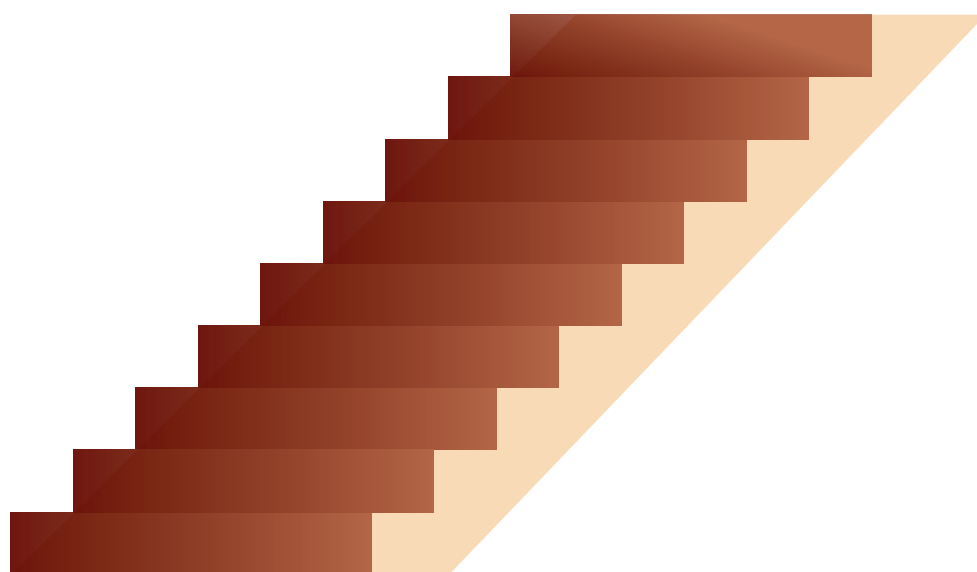

Međutim, uprkos činjenici da u ovoj strategiji EU naglašava da će nakon završetka dijaloga sa Srbijom, Kosovo imati koristi od svog evropskog puta, ni u jednom trenutku nije precizirano kako i koje će to koristi biti.

Važno je napomenuti da iako je normalizacija odnosa između Kosova i Srbije i dalje osnovni preduslov za obe zemlje na njihovom napretku na putu ka članstvu u EU, ova strategija jasno naglašava izazove obe zemlje, sa posebnim akcentom na glavne probleme, vladavinu prava, „zarobljavanje“ države, korupciju i organizovani kriminal.

Međutim, Kosovo ostaje jedina zemlja na Zapadnom Balkanu bez jasne budućnosti članstva u EU.

UNUTRAŠNJI DIJALOG U SRBIJI

Rešavanje pitanja sa Kosovom ostaje glavni preduslov za Srbiju na njenom putu ka članstvu u Evropskoj uniji.⁸⁷ Evropska unija, a posebno neke od ključnih članica pojedinačno, više puta je naglasila da put ka članstvu u EU za Srbiju „prolazi kroz Kosovo”.⁸⁸ U tom kontekstu, nakon što je preuzeo funkciju predsednika, Aleksandar Vučić je pokrenuo unutrašnji dijalog kako bi postigao široki konsenzus u Srbiji u vezi sa budućnošću odnosa između Kosova i Srbije. Pored postizanja konsenzusa o budućnosti odnosa sa Kosovom, Vučić je takođe tražio preduzimanje konkretnih koraka u tom pogledu, uključujući i ustavne promene, kako bi Srbija mogla napredovati na svom evropskom putu.⁸⁹ U autobiografskom rukopisu, Vučić je rekao da je „vreme da se ljudi više ne ponašaju kao nojevi i da sakrivaju svoje glave u pesku. Moramo se truditi da postanemo realni, da ne dozvolimo da izgubimo ili odustanemo od onoga što imamo. Ali ne treba očekivati da povratimo ono što smo odavno izgubili”.⁹⁰

Ovaj dijalog uključuje sve relevantne institucije i subjekte Srbije, uključujući Srpsku akademiju nauka, Srpsku pravoslavnu crkvu, civilno društvo, medije i druge zainteresovane strane u ovoj oblasti. Tokom otprilike šest meseci između ovih zainteresovanih strana organizovano je nekoliko rundi diskusija kako bi se razgovaralo o idejama, predlozima, vizijama i modalitetima za davanje rešenja za pitanja sa Kosovom.⁹¹ Radikalne partije i Srpska pravoslavna crkva su se više puta istupale protiv

bilo kakvog kompromisa sa Kosovom, dok su glasovi koji se suprotstavljaju normalizaciji odnosa sa Kosovom takođe dolazili od članova Vlade Srbije, uključujući ministra spoljnih poslova Ivica Dačića i ministra unutrašnjih poslova Aleksandra Vulina.⁹²

Dakle, unutrašnji dijalog u Srbiji do sada je otkrio ekstremnu polarizaciju između relevantnih aktera i društva uopšte. Međutim, ovaj dijalog, koji se uskoro očekuje, ima za cilj uspostavljanje zajedničkog pristupa srpskih institucija i društva u pogledu budućnosti odnosa sa Kosovom, na osnovu kojeg će se izgraditi platforma i rešenje za normalizaciju odnosa od strane Srbije.⁹³

Predsednik Vučić je izjavio da će predstaviti predlog rešenja kosovskog pitanja do kraja marta ili početka aprila. Kako je upozorio, on je inicirao sastanke u srpskim enklavama na Kosovu, kako bi inkorporisao njihov stav u ovu diskusiju. Takvi sastanci održani su 7. i 8. marta 2018. godine.⁹⁴ Do sada su u javnosti postojali neki predlozi kao potencijalni epilog dijaloga, od razdvajanja Kosova, razmene teritorija do autonomije Srba na Kosovu.⁹⁵

87 Ibid.

88 Portal Express, “Mesazh i qartë i Gjermanisë pas zgjedhjeve: Serbia duhet ta njoh Kosovën”, 17. mart 2014, Dostupno na, <http://www.gazetaexpress.com/lajme/mesazh-i-qarte-i-gjermanise-pas-zgjedhjeve-serbia-duhet-ta-njoh-kosoven-3556/?archive=1>. Portal Lajmi.net, “G Ministri gjerman: Serbia para se të hyjë në BE duhet ta njoh Kosovën”. Dostupno na, <http://lajmi.net/ministri-gjerman-serbia-para-se-te-hyje-ne-be-duhet-ta-njoh-kosoven/>, i Blic novine, “Ministri i Gjermanisë: S’ka BE për Serbinë pa e njohur Kosovën”, Februar 2018

89 Portal Express, “Serbia mund ta heq Kosovën nga Kushtetuta në fund të 2017-s”, 8 maj 2015. Dostupno na, <http://www.gazetaexpress.com/lajme/serbia-mund-ta-heq-kosoven-nga-kushtetuta-ne-fund-te-2017-s-99624/?archive=1>

90 Koha Net, “Vučić për Kosovën: Të jemi realë, mos të fshehim kokën si struci”, 24. jul 2017. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/33635/vucic-per-kosoven-te-jemi-reale-mos-te-fshehim-koken-si-struci/>

91 Observer novine, “Dialogu i brendshëm për Kosovën në Serbi, sot flasin sportistë, priftërinj, shkencëtarë”, 12. decembar 2017. Dostupno na, <http://gazetaobserver.com/dialogu-brendshem-per-kosoven-ne-serbi-sot-flasin-sportiste-prifterinj-shkencetare/>

92 Koha.net, “Vulin: Serbia nuk do ta njohë Kosovën që të bëhet anëtare e BE-së”, 15. februar 2018. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/75761/vulin-serbia-nuk-do-ta-njoh-kosoven-qe-behet-anetare-e-be-se/>

93 Koha.net, “Dialogu i brendshëm për Kosovën po del të jetë puna më e vështirë për Serbinë”, 30. oktobar 2017. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/54211/dialogu-i-brendshem-per-kosoven-po-del-te-jete-puna-me-e-veshtire-per-serbine/>

94 Koha Net, “Dialogu i brendshëm i Serbisë edhe në Kosovë, Qeveria hesht”, 8. mart 2018. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/79711/dialogu-i-brendshem-i-serbise-edhe-ne-kosove-qeveria-hesht/>

95 Zëri Info, “Ideja e ministrit serb për ndarjen e Kosovës bën bujë në mediat ndërkombëtare”, 6. februar 2018. Dostupno na, <http://zeri.info/aktuale/185345/ideja-e-ministrit-serb-per-ndarjen-e-kosoves-ben-buje-ne-mediat-nderkombetare/>. Koha Net, “Karrige në OKB për Kosovë, autonomi për serbët e saj, zgjidhja sipas Beogradit”, 25. februar, 2018. dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/77560/karrige-ne-okb-per-kosove-autonomi-per-serbet-e-saj-zgjidhja-sipas-beogradit/>. Zëri Info, “Drecun: Thaçi po na ofron shkëmbim teritorësh”, 7. maj 2017. dostupno na, <http://zeri.info/aktuale/142163/drecun-thaci-po-na-ofron-shkembim-teritoresh/>

DRŽAVNA PLATFORMA ZA NOVU FAZU DIJALOGA IZMEĐU KOSOVA I SRBIJE

Kosovska strana prati isti trend u novoj fazi dijaloga, gde uprkos izjavama i pozivima za politički konsenzus, nastavlja dijalog bez širokih političkih ili socijalnih konsultacija.

Ono što se dešava je nastavak razgovora iza zavesa i tajni sporazumi, pristup koji bi mogao samo ugroziti budućnost Kosova i potkopati očekivanja iz ovog procesa.

Kao što je obrazloženo u ovom dokumentu, proces dijaloga je do sada karakterisao nedostatak transparentnosti i odgovornosti, nesprovedeni sporazumi gde je njihov sadržaj sporan, dok kosovska strana nije jasno izjavila ono što namerava postići ovim procesom.

Nova faza dijaloga će se razviti na osnovu određenih osnovnih načela koja mogu dovesti kosovsku stranu do izgradnje državne platforme zasnovane na širokom političkom konsenzusu, postizanju institucionalnog i građanskog legitimiteta. Doći će do sveobuhvatne evaluacije procesa dijaloga i postignutih sporazuma. Nalazi ove evaluacije se odražavaju u novoj fazi dijaloga.

Svakako, rezultati procesa dijaloga bi trebali dovesti do unutrašnje konsolidacije države i konsolidacije međunarodnog subjektiviteta Kosova.

OSNOVNA NAČELA PLATFORME ZA DIJALOG:

- **Pregovarački tim:** Izgradnja sveobuhvatnog političkog tima koji će voditi dijalog između Kosova i Srbije, podržan timom stručnjaka zasnovanim na temama/oblastima koje će se rešavati u ovom procesu.
- **Politički konsenzus:** Proces dijaloga zahteva opreznost i široko političko učešće. Stoga će se pokrenuti diskusije političkih lidera u vezi sa formatom, temama dijaloga i epilogom ovog procesa, kako bi se postigao širok politički konsenzus.
- **Transparentnost:** Dijalog treba da obezbedi transparentnost za građane artikulacijom postignutih sporazuma i uticaja koji će ti sporazumi imati na njihov život. Informativni i konsultativni sastanci sa građanima i civilnim društvom trebali bi biti konstantni tokom čitavog procesa.
- **Uloga Skupštine:** Skupština će imati nespornu i aktivnu ulogu, dajući legitimitet i zakonitost razgovorima u Briselu. Skupština će vršiti nadzornu ulogu nad celokupnim procesom pregovaranja, uključujući redovno izveštavanje pregovaračkog tima pre i nakon postizanja sporazuma i konsultacija sa relevantnim komisijama.
- **Teme:** Teme o kojima će se diskutovati i koje su uključene u novu fazu dijaloga su one koje se odnose na suočavanje sa prošlošću, sukcesiju i ukidanje paralelnih struktura na Kosovu.
- **Reciprocitet:** Kosovska strana treba da primenjuje načelo reciprociteta tokom čitavog procesa dijaloga.
- **„Crvene linije“:** Sporazumi postignuti u okviru ovog procesa ne smeju kršiti državni poredak jedinstvene države Kosovo, njen teritorijalni integritet i predstavljanje Kosova kao nezavisne i suverene države na međunarodnom planu. Ahtisarijev plan je jedini i ne-pregovarački kompromis u dijalogu.
- **Epilog:** Priznavanje Kosova od strane države Srbije, članstvo Kosova kao punopravnog člana UN-a.
- **Članstvo u UN:** EU bi trebalo da bude pokrovitelj nove rezolucije UN-a uz podršku SAD-a. Ova nova rezolucija UN-a otvara vrata punopravnom članstvu Kosova poništavanjem Rezolucije UN-a br. 1244.
- **Sprovođenje sporazuma:** Nova faza dijaloga bi trebala izbeći greške u prošlosti tako što će jasno definisati vremenske rokove, mehanizme za sprovođenje sporazuma i kaznene mere od strane EU za strane koje ih ne sprovode, povezujući ovaj proces sa napretkom strana prema EU.
- **Lobiranje:** Država Kosovo treba da uspostavi državni mehanizam lobiranja za podršku državnoj platformi za dijalog sa Evropskim i Američkim metropolama. Ovo lobiranje treba nastaviti dalje kako bi se postigla nova priznanja, posebno od strane 5 zemalja EU koje nisu priznale Kosovo i članstvo Kosova u međunarodnim organizacijama.

REFERENCE:

Evropska unija, „Izjava visoke predstavnice Catherine Ashton o nastavku dijaloga posredstvom EU“, 19. oktobar 2012. Dostupno na, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/133036.pdf

Evropska unija, „Primedbe visoke predstavnice Catherine Ashton na dijalog posredstvom EU“, 19. april 2013. Dostupno na, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/136875.pdf

Evropska unija, „Izjava visoke predstavnice / potpredsednice Federike Mogherini nakon sastanka u okviru dijaloga uz posredstvo EU“, 25. avgust 2015. Dostupno na, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/3182/statement-by-high-representativevice-president-federica-mogherini-follo%C3%ABing-the-meeting-of-the-eu-facilitated-dialogue_en

Evropska unija, „Izjava Federica Mogherini nakon sastanka na visokom nivou u okviru dijaloga između Beograda i Prištine, uz posredstvo EU“, 24. januar 2017. Dostupno na, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/19150/federica-mogherinis-statement-following-high-level-meeting-framework-eu-facilitated-dialogue_en

Evropska unija „Federica Mogherini se sastala sa predsednikom Srbije Vučićem i predsednikom Kosova Thaçi-jem“, 3. jul 2017. Dostupno na, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/29156/federica-mogherini-meets-president-vu%C4%8Di%C4%87-serbia-and-tha%C3%A7i-kosovo_en

Evropska unija „Federica Mogherini se sastala sa predsednikom Kosova Thaçijem i predsednikom Srbije Vučićem“, 31. avgust 2017. Dostupno na, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/31526/federica-mogherini-meets-president-tha%C3%A7i-kosovo-and-vu%C4%8Di%C4%87-serbia_en

Evropska unija, „Izjava portparola nakon sastanka na radnom nivou u okviru dijaloga uz posredstvo EU“, 27. februar 2018. Dostupno na, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/40471/statement-spokesperson-folloëing-ëorking-level-meeting-ëithin-eu-facilitated-dialogue_en

Bieber, F. (2015). „Sporazum između Srbije i Kosova: Pričao uspehu EU?“ Pregled 40 zakona Centralne i Istočne Evrope 2015) 285-319, i Beha, A. (2015). Sporovi oko 15 tačaka sporazuma o normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije. Nacionalne novine 43(1).

BIRN, Bodo Weber, DPC, “AWKWARD JUGGLING: Ustavna nesigurnost, politička nestabilnost i ugrožena vladavina prava u dijalogu između Kosova i Srbije, 2016. Dostupno na, <http://prishtinainsight.com/wp-content/uploads/2016/04/BIRN-Report-2016-SHQIP.pdf>

BROOKINGS, OP-ED: „Kada je dvosmislenost destruktivna“, Khaled Elgindy, 22. januar 2014. godine. Dostupno na, <https://www.brookings.edu/opinions/when-ambiguity-is-destructive/>

David L. Phillips, direktor programa za izgradnju mira i prava Instituta za proučavanje ljudskih prava Univerziteta Columbia, „Pregled sprovođenja dijaloga između Kosova i Srbije“, 5. septembar 2017, str. 8 i 9. Dostupno na, http://www.humanrightscolumbia.org/sites/default/files/2017_09_05_kosovo-serbia_report.pdf

Blic novine, “Ministri i Gjermanisë: S’ka BE për Serbinë pa e njohur Kosovën”, februar 2018. Dostupno na, <https://gazetablic.com/ministri-gjermanise-ska-per-serbine-pa-e-njohur-kosoven/>

Observer novine, “Dialogu i brendshëm për Kosovën në Serbi, sot flasin sportistë, priftërinj, shkencëtarë”, 12. decembar, 2017. Dostupno na, <http://gazetaobserver.com/dialogu-brendshem-per-kosoven-ne-serbi-sot-flasin-sportiste-prifeterinj-shkencetare/>

Grupa za pravne i političke studije (GLPS), Aubrey Hamilton, „Od tehničkih aranžmana do političkog natezanja“, februar 2012. Dostupno na: <http://legalpoliticalstudies.org/download/Policy%20Report%2002%202012%20english.pdf>.

Ustavni Sud Republike Kosovo, Presuda u predmetu br. KO95/13, 9. septembar 2013, dostupno na:

http://gjk-ks.org/wp-content/uploads/vendimet/gjkk_ko_95_13_mk_ang.pdf

Ustavni Sud Republike Kosovo, PRESUDA u predmetu br. KO130/15, 23. decembar 2015. Dostupno na, http://www.votaime.org/Uploads/Data/Documents/VLERES~1_GmystyF653.PDF

Parlamentarno istraživanje, pripremio Kushtrim Istrefi za skupštinsku Komisiju za evropske integracije na Kosovu, „Uloga skupštine u procesu dijaloga između Srbije i Kosova i na putu ka EU“, oktobar 2017.

Međunarodna krizna grupa, „Srbija i Kosovo: Put ka normalizaciji“, evropski izveštaj, 19. februar, 2013, br. 223. Dostupno na, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/serbia/serbia-and-kosovo-path-normalisation>

Kosovski demokratski institut (KDI), „Marrëveshja nuk krijon një OJQ por qon në nivel të tretë qeverisës“, 26. avgust, 2015. Dostupno na, <http://kdi-kosova.org/aktivitetet/marreveshja-nuk-krijon-nje-ojq-por-qon-ne-nivel-te-trete-qeverises/>

ISPI, Francesco Martino, „Kosovo: Izvan okvira „Briselskog sporazuma“, Analiza br. 254, maj 2014. Dostupno na, http://www.ispionline.it/sites/default/files/publicazioni/analysis_254_2014.pdf

Evropski savet, „Izjava predsednika Evropskog saveta Hermana Van Rompuy povodom sporazuma u okviru olakšanog dijaloga o normalizaciji odnosa između Srbije i Kosova“, 19. april 2013. Dostupno na, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/136877.pdf

Savet Evropske unije, 21. januar, 2014. Dostupno na: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/genaff/140676.pdf

Evropska komisija, 22. april 2013. Dostupno na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2013/ks_spring_report_2013_en.pdf

KDI, Istraživanje javnog mnjenja, „Transparenca e Dialogut Kosovë-Serbi: Këndvështrimi i Qytetarëve“, septembar 2016. Dostupno na, <http://votaime.org/Public/Article?PollDialog=true&PollDialog=false&SelectedTab=Polls&PollSelectedMonthID=&PollSelectedYear=#polls>

KDI, Istraživanje javnog mnjenja „6 vite pas: (mos)konsolidim i shtetësisë: Këndvështrimi i qytetarëve rreth dialogut Kosovë – Serbi“, April 2017. Dostupno na, <http://www.votaime.org/Public/Article?PollDialog=true&PollDialog=false&SelectedTab=Polls&PollSelectedMonthID=&PollSelectedYear=#polls>

KDI, „Në tryezën e KDI-së, Presidenti Thaçi bën thirrje për konsensus nacional për të përmbyllur dialogun Kosovë-Serbi“, 14. septembar 2017. Dostupno na, <http://votaime.org/Public/DialogActivity/Detail/130>

KDI, Istraživanje javnog mnjenja, „Normalizimi i marrëdhënieve Kosovë – Serbi, këndvështrimi i qytetarëve“, KDI, februar 2018. Dostupno na, <http://www.votaime.org/Public/Article?PollDialog=true&PollDialog=false&SelectedTab=Polls&PollSelectedMonthID=&PollSelectedYear=#polls>

Koha Net, „Kryeministri gjuhët me vezë, ndërpritet seanca e Kuvendit [video]“, 22. septembar 2015. Dostupno na, <http://archive.koha.net/?id=27&l=76068>

Koha Net, „Vuçiq për Kosovën: Të jemi realë, mos të fshehim kokën si struci“, 24. jul 2017. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/33635/vuciq-per-kosoven-te-jemi-reale-mos-te-fshehim-koken-si-struci/>

Koha.net, "Dialogu i brendshëm për Kosovën po del të jetë puna më e vështirë për Serbinë", 30. oktober 2017. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/54211/dialogu-i-brendshem-per-kosoven-po-del-te-jete-puna-me-e-veshtire-per-serbine/>

Koha Net, "Pacolli përkujton takimin me Millosheviqin, Vuçiqin...", 4. decembar, 2017. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/61346/pacolli-perkujton-takimin-me-millosheviqin-vuciqin/>

Koha.net, "Vulin: Srbija neće priznati Kosovo kako bi postala članica EU", 15. februar 2018. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/75761/vulin-serbia-nuk-do-ta-njoh-kosoven-qe-behet-anetare-e-be-se/>

Koha Net, "Vuçiq: Nëse dialogu zhvillohet vetëm për ta njohur Kosovën, atëherë mirupafshim", 25. januar 2018. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/71523/vuciq-nese-dialogu-zh-villohet-vetem-per-ta-njohur-kosoven-atehere-mirupafshim/>

Koha Net, "Karrige në OKB për Kosovë, autonomi për serbët e saj, zgjidhja sipas Beogradit", 25. februar, 2018. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/77560/karrige-ne-okb-per-kosove-autonomi-per-serbet-e-saj-zgjidhja-sipas-beogradit/>

Koha Net, "Dialogu i brendshëm i Serbisë edhe në Kosovë, Qeveria hesht", 8. mart 2018. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/79711/dialogu-i-brendshem-i-serbise-edhe-ne-kosove-qeveria-hesht/>

Koha Net, "Propozohet heqja e flamurit të Kosovës në samitin e Sofjes për të bindur Spanjën të marrë pjesë", 17. mart, 2018. Dostupno na, <http://www.koha.net/arberi/81586/propozohet-heqja-e-flamurit-te-kosoves-ne-samitin-e-sofjes-per-te-bindur-spanjen-te-marre-pjese/>

Evropska Komisija, „Verodostojna perspektiva proširenja i pojačan EU angazhman na Zapadnom Balkanu“, 2018. Dostupno na, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf

Evropska Komisija, Izveštaji o napretku Kosova. Dostupno na, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/package_en

Kosovska fondacija za otvoreno društvo (KFOS). Augustin Palokaj i Gjerajina Tuhina "Efekat SSP-a: odnosi između Kosova i EU", 2016. Dostupno na, http://kfos.org/wp-content/uploads/2016/11/MSA-ENG_TEXT-2.compressed.pdf

Skupština Republike Kosovo, "Për normalizimin e marrëdhënieve në mes të Republikës së Kosovës dhe Republikës së Serbisë", 10. mart, 2011. Dostupno na, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/Rezoluta_per_dialogun_midis_R_Kosoves_dhe_R.Serbise_2.pdf

Skupština Republike Kosovo, Rezolucija "Për normalizimin e marrëdhënieve në mes të Republikës së Kosovës dhe Republikës së Serbisë", 18. oktober 2012. Dostupno na, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/Rezolute_Marredhenive_Kosova_Serbia.pdf

Skupština Republike Kosovo, Rezolucija "Për dhënien e pëlqimit për nënshkrim të Marrëveshjes së Parë të Parimeve që Rregullojnë Normalizimin e Marrëdhënieve mes Republikës së Kosovës dhe Republikës së Serbisë", 21. april, 2013. Dostupno na, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/Rezoluta_per_marreveshje.pdf

Skupština Republike Kosovo, „Zakon br. 04/L-199 o ratifikaciji prvog međunarodnog sporazuma o načelima koja regulišu normalizaciju odnosa između Republike Kosovo i Republike Srbije, 27. jun 2013. Dostupno na, <https://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Law%20on%20ratification%20of%20agreement%20-normalization%20of%20relations%20between%20Kosovo%20and%20Serbia.pdf>

Skupština Republike Kosovo, „Rezolucija o pritvoru bivšeg premijera Kosova, Ramush Haradinaj, u Francuskoj“, 10. mart 2017. Dostupno na, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/2017_03_09_Rezolutio_No_011.pdf

Skupština Republike Kosovo, izjava, 30. mart 2017, str. 30. Dostupno na, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/proc/trans_s_2017_03_30_10_6926_al.pdf

Skupština Republike Kosovo, transkript sednice Skupštine, 17. decembar 2017, str. 41. Dostupno na, http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/proc/trans_s_2017_12_14_10_7135_al.pdf

Pismo bivše ministarke za dijalog gde. Edite Tahiri ministru energetike Republike Albanije gdn. Gjijnuri o nesprovođenju Sporazuma o energetici. Dostupno na, http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Leter nga Ministria Tahiri per Ministrin Gjijnuri_111016.pdf

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske unije i Kosova, 2. oktobar 2015. Dostupno na, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/stabilisation_and_association_agreement_eng_0.pdf

Generalna skupština Ujedinjenih nacija, „Rezolucija A/RES/64/298“, 9. septembar 2010. Dostupno na, http://www.un.org/en/ga/search/vieë_doc.asp?symbol=A/RES/64/298

Portal Express, „Mesazh i qartë i Gjermanisë pas zgjedhjeve: Serbia duhet ta njoh Kosovën“, 17. mart 2014. Dostupno na, <http://www.gazetaexpress.com/lajme/mesazh-i-qarte-i-gjermanise-pas-zgjedhjeve-serbia-duhet-ta-njoh-kosoven-3556/?archive=1>.

Portal Express, „Serbia mund ta heq Kosovën nga Kushtetuta në fund të 2017-s“, 8. maj 2015. Dostupno na, <http://www.gazetaexpress.com/lajme/serbia-mund-ta-heq-kosoven-nga-kushtetuta-ne-fund-te-2017-s-99624/?archive=1>

Portal INSAJDERI, „Vjosa Osmani thotë se Presidenti Thaçi duhet të jap llogari për Dialogun me Serbinë“, 2. mart 2018. Dostupno na, <http://www.insajderi.com/vjosa-osmani-thote-se-presidenti-Thaçi-duhet-te-jap-llogari-per-dialogun-serbine/>

Portal Lajmi.net, „Ministri gjerman: Serbia para se të hyjë në BE duhet ta njoh Kosovën“. Dostupno na, <http://lajmi.net/ministri-gjerman-serbia-para-se-te-hyje-ne-be-duhet-ta-njoh-kosoven/>

Portal Telegrafi, „Opozita akuzon Thaçin se nuk po raporton për bisedimet“, 22. mart, 2014. Dostupno na, <https://telegrafi.com/opozita-akuzon-Thaçin-se-nuk-po-raporton-per-bisedimet/>

Portal Telegrafi, „200 mijë nënshkrime në peticionin kundër Asociacionit dhe demarkacionit (Video)“, 20. oktobar, 2015. Dostupno na, <https://telegrafi.com/200-mije-nenshkrime-ne-peticionin-kunder-asociacionit-dhe-demarkacionit-video/>

Vlada Srbije, Sporazum o pravosuđu, na srpskom jeziku. Dostupno na, <http://www.kim.gov.rs/eng/p06.php>

Kosovski centar za studije bezbednosti (KCSB), Kosovski bezbednosni barometar: „Posebno izdanje: Javne percepcije o spoljnoj politici i dijalogu sa Srbijom“, februar 2018. Dostupno na, http://www.qkss.org/repository/docs/KSB-2017-ForeignPolicy_364397.pdf

Zajednički stav Evropske unije, poglavlje 35, 30. novembar 2015. Dostupno na, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/AD-12-2015-INIT/en/pdf>

Radio slobodna Evropa, „Vetëvendosje me demonstrata kundër ratifikimit të marrëveshjes“, 29. maj 2013, dostupno na <https://www.evropaelire.org/a/25000854.html>

Radio slobodna Evropa, „Avni Arifi emërohet përfaqësues i Qeverisë së Kosovës në dialog me Serbinë“, 12. januar 2018. Dostupno na, <https://www.evropaelire.org/a/28971350.html>

VOA, „Intervju sa predsednikom Kosova, Hashim Thaçi“ 7. februar, 2018. Dostupno na: <https://www.zeriamerikes.com/a/4243121.html>

Zëri Info, "Ideja e ministrit serb për ndarjen e Kosovës bën bujë në mediat ndërkombëtare", 6. februar 2018. Dostupno na: <http://zeri.info/aktuale/185345/ideja-e-ministrit-serb-per-ndarjen-e-kosoves-ben-buje-ne-mediat-nderkombetare/>.

Zëri Info, "Drecun: Thaçi po na ofron shkëmbim terriresh", 7. maj 2017. Dostupno na, <http://zeri.info/aktuale/142163/drecun-Thaçi-po-na-ofron-shkembim-terriresh/>

Kancelarija premijera Republike Kosovo, Sporazum o pravosuđu. Dostupno na: <http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Agreement on Justice - 9 Feb 2015 1.pdf>

Kancelarija premijera Republike Kosovo, izveštaji bivše ministarske za dijalog. Dostupno na, <http://www.kryeministri-ks.net/?page=1,252>

Kancelarija premijera Republike Kosovo, „Platforma Vlade Republike Kosovo o međdržavnom tehničkom dijalogu između Republike Kosovo i Republike Srbije”, mart 2011. Dostupno na: <http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Platform of the Government of Republic of Kosovo on an interstate dialogue between Republic of Kosovo and Republic of Serbia 010311.pdf>

Kancelarija premijera Republike Kosovo, Sporazum o regionalnom predstavljanju i saradnji, 24. februar 2012. Dostupno na, <http://www.kryeministri-ks.net/?page=1,191>

Kancelarija premijera Republike Kosovo, „Premijer Thaçi: Pobedila je opcija mira, stabilnosti i integracije”, 20. april 2013. Dostupno na, <http://www.kryeministri-ks.net/?page=1,9,3499>

Kancelarija premijera Republike Kosovo, Ministarstvo za dijalog, „Program Vlade Republike Kosova o Briselskom dijalogu 2014 – 2018”, 15. januar 2015., str. 6. Dostupno na, <http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Programi i Qeveris%C3%AB s%C3%AB Republik%C3%ABs s%C3%AB Kosov%C3%ABs per Dialogun e Brukselit - periudha 2014-2018 - 150115.pdf>

Kancelarija premijera Republike Kosovo, „Vlada Kosova zatražila je od Evropske unije da zaustavi uništavanje Briselskih sporazuma od strane Srbije”, 29. decembra 2017..Dostupno na, <http://www.kryeministri-ks.net/?page=1,9,6459>

Kancelarija premijera Republike Kosovo, odluka Vlade br. 12/24, usvojena 12. januara, 2018. Dostupno na, www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Vendimet e Mbledhjes së 24-të të Qeverisë së Republikës së Kosovës 2018.pdf

Kancelarija premijera Republike Kosovo, „Kosovski pregovarački tim za dijalog sa Srbijom otpočeo je niz sastanaka u Briselu”, 15. januar 2018. Dostupno na, <http://www.kryeministri-ks.net/?page=1,9,7485>

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Federal Department of Foreign Affairs FDFA